

Kyborg

AV JON BING

Han satt på en sten ved en brønn i en skog av sølv. Det var natt. Over ham var himmelen sort – planeten hadde ingen måne og stjernene var nesten alle på den andre siden av kloden. Bare en håndfull gnister brant over ham. Planetens sol hang ytterst i kanten av Melkeveien, som delte sydhimmelen på tvers med et flammende bånd mens nordhimmelen var tom og mørk.

Han hadde landet for noen timer siden, like før solnedgang. Trærne hadde glitret og glødet. Han hadde tatt på beskyttelsesdrakt og undersøkt skogen til fots. Stammene var høye og slanke, delte seg øverst i tynne grener med store, skjelvende blad, som hos en osp. De hadde skimret svakt i sølv, ikke som polert, blankt metall, men som matt og oksydert sølv. Som om dugg allerede hadde falt i skogen og lagt en dempende hinne over alt blinkende.

Mens skyggene strakte seg blåfiolette, hadde han vandret gjennom sølvskogen på kryss og tvers, lett etter sin barndoms glemte eventyrriker mellom trærne. Og så hadde han funnet brønnen med den sorte stenen foran.

Nå hadde han sittet der lenge og sett på brønnen, sett på de blå blokkene som føyde seg sammen til en meter høy mur. Over den var det bygget et skråtak av bleke trestokker, dekket med blå heller. Og under taket hang en bølge i et tau festet til en trommel, med en sveiv stikkende ut på den ene siden.

Brønnen så ut som om den var bygget i en liten, euro-

peisk middelalderby. Men den var her, mange lysår borte fra jorden og solen, ytterst ute mot verdensrommets ødemarker.

Den så ut som en blå ønskebrønn midt i en Hans-og-Grete skog.

Han reiste seg og gikk bort til kanten av brønnen, stirret ned i den. Dypt, dypt nede ante han vann. Han plukket opp småsten fra bakken og kastet dem nedi. Det singlet og skvulpet i brønnen.

Han sto og så på bøtten, fingret med tauet, som var festet i den. Så åpnet han belteklaffen og lette rundt. Triumferende trakk han opp en mynt, en lykkemynt han hadde samlet på siden han var gutt, preget i jubelåret 2000.

Høytidelig holdt han den opp foran seg. Høytaleren på brystet hans skrapte i den fremmede luften.

«Jeg ønsker,» sa den, «jeg ønsker at jeg var på jorden igjen. Jeg ønsker jeg var et menneske igjen.»

Det plasket i brønnen.

De hadde bygget ham og hundrevis av andre og sendt dem ut mot stjernene i små raske skip mange ganger fortere enn lyset. Skipene var funksjonelle og effektive. For at de skulle virke best mulig, måtte menneskene som førte dem være like funksjonelle og effektive.

Derfor hadde de bygget hundrevis av kyborger.

De tok et menneske, skar ut mavesekken, opererte bort tarmar og fordøyelseskanaler. I stedet satte de inn beholdere som automatisk tilførte kroppen næring i små porsjoner etter hvert som behovet oppstod. De tok ut lungene, satte inn filtre som fjernet avfallsstoffene fra blodet og tilsatte oksygen. De forsterket hjertet med miniatyrmotorer, de gjorde organismen ufølsom for kulde

ved å oppvarme den med atombatterier. Snakke kunne han ikke lenger på vanlig måte, de opererte inn en strupe-mikrofon og forbandt den med en høytaler på brystet.

Resultatet var kyborg. KYBernetisk ORGanisme. Det effektive menneske som skulle ride stjerneskippene. Han trengte ikke søvn, ikke mat, ikke luft. Alt fikk han fra apparater som hvilte hvor mave og lunger før hadde vært, drevet av atombatterier. Han trengte bare ettersyn en gang imellom. Uten annet enn en beskyttelsesdrakt kunne han overleve på de mest ugjestmilde planeter, han trengte hverken oksygenbeholdere eller reserveproviant.

Og nå stod han der, i en sølvskog ytterst i Melkeveien og ønsket seg hjem.

«Høyst interessant,» mumlet operasjonssjefen og så på bildene som Jurgend hadde bragt med seg hjem. Kyborgeren sto stille foran skrivebordet og ventet mens den andre bladde gjennom fotografier av en sølvskog og en blå brønn.

«SPLITT OG HERSK» sto det på veggen. Mottoet hadde fått ny mening da hundrevis av stjerneraketter svermet over Melkeveien. Menneskeheten hadde delt seg i små skip som bar dem ut fra solen, de hersket over flere stjerner enn det noen gang hadde vært nasjoner på jorden.

«Men De fant ikke noe annet tegn på sivilisasjon?» spurte operasjonssjefen.

Jurgend rystet på hodet.

Den andre sukket, og la bildene til side, strakte seg etter pipen i askebegeret og stoppet den ettertenksomt. Så kom han til å tenke på lungene Jurgend ikke hadde og la pipen bort igjen.

«Og nå vil De altså ha permisjon,» sa operasjonssjefen. «Ja, De har ærlig fortjent en ferie.»

«Ikke permisjon,» sa Jurgend, sa høyttaleren på brystet hans. «Jeg vil slutte.»

«Hvorfor?» undret den andre.

«Vet ikke. Tomheten der ute . . . jeg vet ikke. Jeg vil bare være her hjemme.»

Den andre sukket igjen. «Vi kan jo si permisjon så lenge,» sa han. «Det kunne jo være De ombestemte Dem.»

Jurgend kjøpte en grå dress og skjulte mikrofonen i innerlommen. Ingen kunne se at han var en kyborg. Hvis de da ikke kom så nær at de la merke til de tynne, røde linjene som snek seg opp av snippen og viste hvor kirurgene hadde plassert strupemikrofonen. Eller hvis de ikke hørte den flate, skrapende stemmen og forsto at den kom fra en høyttaler. Eller hvis det ikke var så stille at de kunne høre hjertet hans klikke.

Han gikk i gater, satt på fortauscaféer, kjente solen varme i ansiktet og hørte trafikk og mennesker. Han bestilte vin i små glass. Han kunne ikke drikke den, for noen strupe hadde han ikke. Men han kunne holde den i munnen og kjenne den søte pirrende smaken prikke tunge og gane før han slapp den tilbake i glasset igjen, forsiktig så ingen skulle se det.

Han gikk gjennom parker og slo med en avis etter fluene, satt på en benk og så på springvannet og tenkte på en blå brønn. Han sa minst mulig, men smilte gjerne til barn og unge mødre på landtur over plenene. Han delte taust og alvorlig en klase druer med en liten pike under et lønnetre, ville gjerne fortalt henne om en osp av sølv. I treet pludret fugler, han skulle sunget om kapp med dem. Men høyttaleren i lommen hans kunne bare én tone, og for å plystre må man ha lunger med luft, ikke bare en munn å spise.

Han ruslet i sene ettermiddagstimer forbi restauranter og lyttet til duren av stemmer der inne. Han følte seg halvveis som en gutt med ansiktet klemt mot et vindu med sjokoladekonfekt. For nesen hans fortalte ham om eksotiske retter: ris og karri, roti og catillac, sprøstekt fasan. All den næring han fikk var en farveløs væske pumpet direkte inn i årene fra en beholder et sted hvor maven hadde vært. Men munnen hans visste fremdeles hvordan det var å løpe i vann.

«Er det slik å være døv? blind? stum?» undret han. Men det tikket og klikket i brystet hans til svar. Det var ikke slik. Han var noe annet.

Fremdeles kunne han høre musikk, fremdeles kunne han se et teaterstykke, nyte den opprømte stemningen en premiëraften med brystmikrofonen gjemt under smokingjakken. Han måtte være forsiktig så han ikke snakket for ofte, og så ingen la merke til at han satte fra seg glasset like fullt som da han fikk det.

Portieren på hotellet var elskverdig. Værelse? Jo, selvsagt. Han kikket i tykke bøker og rakte Jurgend en nøkkel som dinglet i en grønn ball.

«Frokost serveres fra åtte til halv ni,» sa portieren. «Lunsj fra elleve til ett og middag fra seks til åtte.»

«Ja takk,» skrapte Jurgends høyttaler. «Men jeg er en kyborg.»

«Jeg tør særlig anbefale våre omeletter,» fortsatte mannen bak skranken. «Lette og luftige, De får dem ikke bedre noe annet sted. Og våre supper! Vår *chef* er spesialist på supper.»

«Men hører De da ikke . . .» sa Jurgend og grep om kanten av disken. Andre gjester i foyeren så bort på ham og snudde seg beklemt.

«Til frokost serveres alltid nybakte muffins,» erklærte portieren. Han ventet et øyeblikk, så på Jurgend som pustet tungt, og fortsatte: «Og ellers tør jeg anbefale vår bar. Behagelig atmosfære, godt utvalg, vår spesialitet er *zombie fizz* . . .»

«Men helvete,» brølte Jurgend, han hadde skrudd opp volumkontrollen på høyttaleren og brydde seg ikke om at de andre gjestene hørte det. «Forstår De ikke at jeg er en kyborg. Vet De hva en kyborg er?»

«Kyborg,» sa portieren automatisk. «Kyborg er våre dagers Frankenstein-monster. Laget delvis av et menneske, delvis av maskin –»

Jurgend slo, hardt og nådeløst. Knyttneven hans smalt rett i haken på portieren, smerten jog opp langs armen. Det var som å slå i stål – bokstavelig talt. Jurgend grep med venstre hånd i skulderen til portieren og dro ham rundt. Nakken og bakhodet glimtet i metall, jakken var sydd sammen om kontrollhåndtak.

Portieren var en robot.

Hun våknet. Det var mørkt i rommet. Ikke en lyd, bare hennes egen pust. Hun tok på puten ved siden av seg, kjente håret hans, trakk til seg hånden.

Hun hadde truffet ham i en liten danserrestaurant. Han hadde sittet ved et bord i et hjørne under en kunstig palme, og hun hadde slått seg ned hos ham. Han hadde kjøpt en drink til henne, hun var litt full fra før og burde visst ikke tatt den. Den røde kjolen, som alltid før hadde brakt henne hell, hadde ikke virket den kvelden. Hun hadde ikke hatt ett napp, resultatet av hele aftenen var bare en halv flaske champagne og noen billige drinker.

De hadde danset, hun hadde kjent at han var sterk. Dessuten var han høy, mørk og med et godt ansikt. Van-

skelig å forstå hvorfor han skulle sitte alene et slikt sted. De hadde ikke snakket meget sammen, stemmen hans hadde vært så hes og rar. Men han hadde kjøpt drinker til henne, og hun hadde sett på ham og likt ham og tenkt at kjolen hadde gjort sitt likevel.

Så da restauranten stengte, og han førte henne ut på fortauet i den varme natten, visste hun at selv om hodet hennes ikke hadde svømmet, ville hun sagt ja da han med rolig, skurrende stemme spurte om hun ville være med ham opp.

Nå lå hun her ved siden av ham og hodet hennes banket. Det måtte være champagnen. Hun hadde aldri tålt champagne.

Hun ynket seg svakt, håpet halvveis han skulle våkne og trøste henne, rullet seg over på siden. Hun kunne så vidt se ham mot puten. Han lå stille og ubevegelig. Helt stille. Pustet ikke.

Hun ble redd, reiste seg på albuen. La hånden på pannen hans. Han var i hvert fall ikke kald. Hun tok om håndleddet hans. Pulsens slo sterkt og sikkert.

Men han pustet ikke.

Hun grep seg til strupen, fikk liksom ikke puste selv.

Det tikket i mørket ved siden av henne, stille og regelmessig. Kilikk . . . kilikk . . . kilikk . . . kilikk . . . Som om et hjerte klapret.

Kyborg, tenkte hun. Han er en kyborg.

Halvt oppreist satt hun der ubesluttosom og skremt. Han sov rolig videre. Forsiktig snek hun seg ut av sengen, famlet og fikk tak i klærne sine. Smøg seg inn i dem, stille, lydløst. Trakk kjolen over hodet, den røde kjolen, lykkekjolen. Hun knep leppene sammen.

Skoene tok hun i hånden, gikk i strømpeløst bort til døren.

Hadde hun ikke lest et sted at kyborger aldri sov?

Halvveis ute snudde hun seg og gløttet tilbake. En lysstripe fra gangen falt inn over sengen. Øynene hans var åpne og stirret rett mot henne.

Hun smelte døren igjen og stormet ned korridoren.

Og han hadde tenkt å slutte!

Jurgend smilte ironisk til sitt eget speilbilde i glassplaten over gorex-kartet. Stjerneskipet nynet rundt ham.

Operasjonssjefen hadde ikke sagt noe da han kom tilbake og ba om et nytt oppdrag. Bare høflig lagt til side pipen og funnet frem de nødvendige papirene. Ikke fortrukket en mine, ikke nevnt permisjonen. Og ordrene hans hadde ligget ferdige og ventet på ham. Kanskje han ikke var den første?

Syv dager hadde han vært – hjemme? Han så seg tilbake, jorden fløt bak ham, blå og besnærende.

Det er andre kloder, tenkte han. I en sølvskog står en blå brønn – det er ingen ønskebrønn, men likevel en merkelig brønn. Og ennå er ikke Melkeveiens ytterste planet funnet.

Han slo på tastaturet foran seg, og verdensrommet skyllet sort innover stjerneskipet.

*

KYBORG fra «RUNDT SOLEN I RING»

I dagligtale bruker vi ofte uttrykket «maskinmenneske». Da tenker vi på et menneske som er sterkt og effektivt, som arbeider raskt og uten å la seg påvirke av sine egne følelser. På mange måter er maskinmennesket idealet i vårt masseproduserte samfunn. Et slikt maskinmenneske kan man stole på, vite at det gjør jobben sin – nøyaktig og omhyggelig. På samme måte som en maskin kapsler flasker i et bryggeri, trykker maskinmennesket gummistempler på dokumenter – raskt og effektivt, som om det selv var en maskin med lørdagsfri og lunsjpause.

Maskinmennesket er fornuftig. Det tenker klart og kjølig. Men menneskelige problemer er ikke det samme som regneoppgaver. Man trenger mer enn fornuft til å være menneske. Man trenger også følelser – sinne, glede, sorg, kjærlighet. Et hode er ikke alene noe menneske, man må også ha et hjerte. Men i dag setter man mer pris på fornuft enn følelser. Det er som om samfunnet gjerne ville fabrikere små maskinmennesker i stedet for barn.

Dette er selvfølgelig uriktig. Men vi må være på vakt overfor de som behandler oss mer som datamaskiner enn som mennesker. Som glemmer at mennesker kan bli trøtte og bedrøvet, som alltid forlanger at vi skal være effektive og fornuftige.

«Kyborg» er på én måte en novelle om mennesket og maskinen, om et menneske som ikke er et ufølsomt «maskinmenneske», men som likevel er en menneskelig maskin. Et menneske som forsøker å tenke med hjertet, men som stenges ute fordi det har en elektrisk motor til blodpumpe.

Kybernetiske (automatiske) organismer har for lengst tatt skrittet inn i vår hverdag: f.eks. dagligdagse ting som kunstige lemmer, proteser og kunstige nyrer. Eller tekniske apparater som holder liv i mennesker: kuvøser og jernlunger på hospital, dykkerdrakter, romdrakter med «life support systems». Eller moderne produkter som skal stimulere oss alle: vitamintabletter, medisiner, elektrisk varme mot vinterkulde, iskalde drikker i sommerhete. Når vi slik trekker sirkler rundt mennesket, oppdager vi i hvor stor grad vi til daglig er avhengig av teknikk og teknologiens produkter for å holde oss friske og mette. For ikke å snakke om hvor mye vi trenger for vår egen fornøynelses skyld: kino, TV, aviser, film, sportsutstyr, plater, biler, fly osv. Uten teknikk ville dagene bokstavelig talt bli tomme for de fleste av oss.

I den forstand er vi en sivilisasjon av kyborger.

1. Hva er forskjellen på et menneske og en maskin?
2. Tror du man må være sammensatt av maskindeler for å handle som en maskin?
3. Hvorfor gis det karakterer i «å kunne regne», men ikke i «å kunne være glad»?
4. I novellen nevnes «Frankenstein-monster». Hva tenkes det på?
5. Sammenlign novellen med Browns & Reynolds «Mannen fra fremtiden». Ser du noen likhetspunkter?